

УДК 65.012.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2025-1-20>

Паращенко Л.І.

доктор наук з державного управління,
професор кафедри управлінських технологій,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0613-2998>

Сумбаєва Л.П.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління фінансово-економічною безпекою,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4514-8327>

Parashchenko Liudmyla

Doctor of Science (Public Administration),
Professor of Management Technologies Department,
“KROK” University, Kyiv,

Sumbaieva Liudmyla

Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor of Financial and Economic Security Management Department,
“KROK” University, Kyiv

ЛІДЕРСТВО ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ЗАКЛАДУ ОСВІТИ: УПРАВЛІНСЬКІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

LEADERSHIP AS A STRATEGIC RESOURCE OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION: MANAGERIAL APPROACHES TO DEVELOPING LEADERSHIP COMPETENCIES IN FUTURE PROFESSIONALS

У сучасних умовах трансформації системи освіти та посилення суспільних викликів питання розвитку лідерських якостей у студентів фахової передвищої освіти набуває особливої актуальності. Лідерство розглядається як стратегічний ресурс, що забезпечує конкурентоспроможність, адаптивність та інноваційність як окремого закладу освіти, так і всієї освітньої системи. Водночас розвиток лідерських якостей має стати елементом стратегічного управління освітньою організацією, а не лише результатом педагогічного впливу. Метою статті є обґрунтування управлінських стратегій формування лідерських якостей у студентів фахових коледжів України як інструменту стратегічного розвитку освітніх організацій. У дослідженні застосовано системний, порівняльний і структурно-функціональний підходи. Проаналізовано українські та зарубіжні управлінські практики розвитку лідерства у коледжах. Встановлено, що українські моделі вирізняються гнучкістю та ініціативністю, натомість зарубіжні – вищим рівнем формалізації та інтеграції у зміст навчальних програм. Запропоновано трикомпонентну модель курсу з лідерства (теоретико-аналітичний, практичний, рефлексивно-дослідницький модулі) та п'ять критеріїв оцінювання ефективності лідерських практик: когнітивний, поведінковий, рефлексивний, інституційний і соціальний. Результати дослідження слугують підґрунтям для розробки освітніх стратегій і політик управління закладом освіти, спрямованих на оновлення змісту програм, запровадження проєктного навчання, індивідуальних портфоліо лідерського розвитку, менторських систем і розширення міжсекторальних партнерств. Запропонована модель може бути інтегрована у внутрішню систему забезпечення якості освіти. Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення управлінських підходів викладачів і адміністрацій до розвитку лідерства у студентів.

Ключові слова: лідерство, менеджмент, управлінська технологія, фахова передвища освіта, освітня організація, заклад освіти, коледж, компетентності.

In the context of ongoing educational transformations and growing societal challenges, the development of leadership competencies among students in professional pre-tertiary education has become particularly significant. Leadership is conceptualized as a strategic resource that enhances the competitiveness, adaptability, and innovativeness of both individual institutions and the educational system as a whole. Therefore, the formation of leadership competencies should be

integrated into the strategic management processes of educational institutions rather than being regarded solely as a pedagogical task. The purpose of this article is to substantiate managerial strategies and models for fostering leadership competencies in students of Ukrainian professional colleges as a tool for the strategic advancement of educational organizations. The research methodology includes systemic, comparative, and structural-functional approaches. The study draws on analytical reports, educational programs, and regulatory documents from Ukrainian and international colleges. Comparative analysis revealed structural differences in the institutionalization of leadership development, implementation strategies, and performance assessment practices. The paper analyzes both Ukrainian and international approaches to leadership development in colleges. It finds that while Ukrainian practices are flexible and driven by local initiatives, they frequently lack systemic integration. In contrast, international examples demonstrate a higher degree of formalization and modular incorporation of leadership training into curricula. Based on the analysis, the authors propose a three-component model for a leadership development program consisting of theoretical-analytical, practice-oriented, and reflective-research modules. Furthermore, five criteria for assessing the effectiveness of leadership development practices are identified: cognitive, behavioral, reflective, institutional, and social. The study compares national and international cases along the dimensions of institutional integration, implementation methods, evaluation tools, thematic focus and partnership models. The findings provide a foundation for shaping educational policies that embed leadership development within the strategic framework of professional education institutions. Recommendations include updating educational curricula, implementing project-based learning, developing personalized leadership portfolios, establishing mentoring systems, and enhancing cross-sectoral partnerships. The proposed model can be integrated into internal quality assurance systems. Future research should focus on exploring managerial perceptions of leadership development among faculty and administrators in Ukrainian colleges.

Keywords: leadership, management, management technology, professional higher education, educational institution, college, competencies.

Постановка проблеми. У контексті сучасних трансформацій у системі вищої освіти та подолання наслідків війни в Україні зростає потреба в оновленні підходів до підготовки здобувачів фахової передвищої освіти. Формування лідерських якостей у студентів є важливою передумовою підготовки конкурентоспроможних фахівців у сучасному світі. Суспільні виклики, пов'язані з динамічними змінами, потребують від випускників не лише фахових знань, але й здатності брати на себе відповідальність, ініціювати зміни, об'єднувати інших навколо цінностей. У таких умовах особливого значення набуває розвиток лідерських якостей у майбутніх фахівців не лише як особистісного потенціалу, а як цілеспрямованого управлінського завдання. Лідерство постає не як суто психологічна особистісна категорія, а як інструмент стратегічного управління розвитком освітніх організацій і формуванням нової парадигми підготовки фахівців. Формування лідерських якостей у майбутніх фахівців в умовах трансформації освітнього простору має розглядатися і як частина педагогічного впливу, і як складова стратегічного управління закладом освіти. З цієї перспективи лідерство є ресурсом конкурентоспроможності, інноваційності та адаптивності освітньої організації. Розробка та впровадження цілеспрямованих управлінських стратегій з розвитку лідерського потенціалу дозволяє забезпечити довгостроковий ефект – створення нової культури управління знаннями, людьми та організаціями. Проте в управлінні закладами фахової передвищої освіти України ще не сформовані цілісні управлінські підходи до впровадження освітніх стратегій формування лідерських якостей у студентів, що ускладнює підготовку конкурентоспроможних фахівців з активною громадянською позицією та високим рівнем професійного самоуправління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики лідерства набуло широкого представлення в різних наукових галузях. Відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту» [1], пріоритетом є розвиток у студентів не лише фахових знань і навичок, а й соціально-економічних ком-

петентностей, зокрема лідерських, що мають ключове значення як для вирішення виробничих завдань, так і для виконання управлінських функцій. Науковці наголошують, що лідерство в освіті слід розглядати не лише як окрему компетентність, а як інтегровану характеристику фахівця, що впливає на якість взаємодії, готовність до прийняття рішень, рівень самореалізації та інноваційної активності (Міляєва В. Р, 2021 [2]; Ключко А.О., 2022 [3]). У міжнародному контексті лідерські якості також визначаються як ключові soft skills у підготовці фахівців (Komives & Wagner, 2014 [4]; Northouse 2013 [5]). Створення відповідного освітнього середовища, яке заохочує самостійність, командну роботу, соціальну відповідальність і ініціативність, є пріоритетним управлінським завданням для менеджменту закладів освіти (Fullan, 2003 [6]). У цьому зв'язку особливої актуальності набуває завдання цілеспрямованого розвитку лідерського потенціалу студентів та організації освітнього процесу таким чином, щоб сприяти формуванню у майбутніх фахівців лідерських якостей як складової їхніх професійних компетентностей (Романовський О. Г. та ін., 2017 [7]; О.О. Нестуля, С.І. Нестуля, Н.В. Кононець, 2021, [8]; Кошіль, О., Спіріна, Т., 2023 [9]). Поділяємо висновок, що лідерство постає як своєрідний інтегратор управлінських практик, які визначають ефективність діяльності будь якої організації [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальною науковою проблемою є впровадження в українських закладах фахової передвищої освіти системних управлінських стратегій, спрямованих на формування лідерських компетентностей у здобувачів освіти.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтувати управлінські стратегії та запропонувати моделі формування лідерських компетентностей у здобувачів фахової передвищої освіти як інструменту стратегічного розвитку освітніх організацій.

У дослідженні застосовано системний, порівняльний, структурно-функціональний методи для аналізу освітніх практик українських і зарубіжних закладів передфахової вищої освіти, а також нормативні до-

кументи та аналітичні матеріали з управління освітою. Інформаційною базою дослідження слугували, зокрема, матеріали, представлені на офіційних сайтах закладів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасних умовах розвитку вищої освіти лідерство дедалі частіше розглядається не лише як індивідуальна риса окремих осіб, а як стратегічний ресурс, що забезпечує динаміку інституційного зростання та стійкості освітніх організацій. Його впровадження в управлінські процеси дозволяє закладам освіти посилити власну позицію на освітньому ринку, створити ціннісно орієнтовану, відкриту та інноваційну освітню систему [2].

Одним із ключових ефектів стратегічного впровадження лідерства є зростання привабливості закладів передвищої фахової освіти та довіри до них для потенційних абітурієнтів, здобувачів освіти, роботодавців і партнерських організацій. Формування і розвиток лідерських якостей у студентів, зокрема через розвиток Soft Skills, істотно збагачують освітні програми, підвищують їхню додану вартість і конкурентоспроможність на ринку праці. Освітній процес набуває характеру партнерства, в якому учасники мають змогу брати відповідальність, ініціювати зміни та впливати на освітнє середовище.

Лідерство також забезпечує поступовий розвиток внутрішньої організаційної культури закладу освіти як такої, що ґрунтується на принципах прозорості, залучення, взаємної підтримки та довіри. Це створює умови для відкритої комунікації між різними рівнями управління, викладачами, студентами та іншими стейкхолдерами. В умовах війни та післявоєнного відновлення така організаційна культура стає критично важливою для формування покоління фахівців як лідерів змін, здатних брати на себе відповідальність за трансформацію суспільства.

Підхід до розвитку лідерства в закладах освіти можна класифікувати на три рівні: стратегічний (політики закладу освіти), програмний (освітні програми) та операційний (студентське самоврядування, клуби, проекти, волонтерська діяльність). Успішні практики впровадження лідерства як інструменту управління задля стратегічного розвитку закладу передбачають наявність чітко визначеної місії, інституційну підтримку, ресурси, зворотний зв'язок та включення лідерства до системи якості. Це вимагає не лише політичної волі керівництва, а й створення відповідних умов, зокрема, розробки або оновлення освітніх компонентів, які орієнтовані на формування лідерських компетентностей (тренінги, модулі, спецкурси тощо).

З управлінської точки зору, ефективна стратегія розвитку лідерства у закладах освіти передбачає, перш за все, його інтеграцію до стратегічних і операційних цілей закладу. Однак, управлінські підходи до формування лідерських якостей у студентів фахової передвищої освіти в Україні здебільшого не є системно оформленими в стратегічних документах коледжів.

Важливою управлінською практикою є підтримка розвитку студентського самоврядування як платформи для лідерської активності, а також впро-

вадження менторських програм, які забезпечують тісніші зв'язки між студентами, викладачами та випускниками, що сприяє передачі досвіду й формуванню спільноти відповідального лідерства.

Коледжі, як українські, так і зарубіжні, впроваджують різноманітні управлінські моделі, програми та практики, спрямовані на розвиток лідерського потенціалу студентів. Аналіз результатів офіційних сайтів закладів освіти засвідчив, що впровадження освітніх практик щодо формування лідерських компетентностей здійснюється через: окремі ініціативи адміністрацій; діяльність студентського самоврядування; співпрацю з зовнішніми партнерами та проектами; впровадження програм набуття Soft Skills. У таблиці 1 наведено результати порівняльного аналізу підходів до формування лідерства в коледжах, акцентуючи увагу на особливостях їхніх стратегій, освітніх інструментів та очікуваних результатів.

Дієва система управління передбачає запровадження чітких критеріїв та індикаторів оцінки лідерського зростання студентів і персоналу, які мають бути інтегровані у внутрішню систему забезпечення якості освіти. Це дозволяє не лише моніторити результати, а й коригувати управлінські дії, спрямовані на розвиток лідерського потенціалу в межах закладу.

Для глибшого розуміння стратегій, які використовують заклади освіти щодо розвитку лідерських компетентностей у студентів, здійснено порівняльний аналіз українських та зарубіжних коледжів за критеріями, що відображають відмінності в рівні інституціоналізації лідерства, методах впровадження, підходах до оцінювання результатів, стратегічному фокусі освітніх програм та характері партнерських взаємодій (Таблиця 2). Такий аналіз дозволяє виокремити як сильні сторони, так і зони росту для національної системи фахової освіти в контексті підготовки фахівців як сучасних лідерів.

Проаналізовано типові освітні курси, що пропонуються у коледжах України, зокрема «Психологія лідерства», «Теорія лідерства», «Лідерологія», «Лідер і лідерство у бізнесі» та ін. Виявлено, що ці курси мають різні акценти (психологічні, управлінські, економічні тощо), що певною мірою пов'язано з майбутнім фахом. У змісті курсів переважає теоретичний матеріал, обмежена кількість практичних завдань, переважає лекційна форма подачі змісту, що, на нашу думку, знижує ефективність формування лідерських навичок. У межах проаналізованих програм визначено два підходи до викладання: традиційний (лекції, реферати, тести) та інноваційний (зустрічі з практиками, робота в групах, тренінги). Особливу цінність мають підходи, що розвивають Soft Skills: уміння працювати в команді, комунікацію, самопрезентацію, критичне мислення, рефлексію. Досвід показує, що найефективніші курси ті, що включають взаємодію з реальним середовищем, рольові ігри, мікропроекти.

Аналіз засвідчив, що зарубіжні практики вирізняються більш високим рівнем формалізації, структурованості, наявністю модульних програм, інституціоналізованого менторства. Українські практики є гнучкими, часто ініціативними, але не завжди системними. Найбільша відмінність прослідковується

Таблиця 1

Аналіз підходів до формування лідерства в українських та зарубіжних коледжах

Заклад	Підхід	Інструменти / Практики	Особливості / Результати
Фаховий коледж Університету «КРОК» (м. Київ)	Інтеграція лідерства у стратегію розвитку університету, спецкурс «Лідер і лідерство у бізнесі», школа лідерів	Поєднання навчального компоненту та позааудиторної активності	Персоналізація освіти, практикоорієнтованість, портфоліо досягнень студентів
Економіко-правовий коледж Київського кооперативного інституту бізнесу і права	Лідерство як складова профорієнтаційної політики	Конкурси проєктів, тренінги, рольові ігри	Підтримка міждисциплінарних ініціатив
Хмельницький політехнічний фаховий коледж (НУ «Львівська політехніка»)	Інтеграція лідерства у підготовку економістів і менеджерів	Стратегічні ігри, бізнес-батли, економічні квести, моделювання бізнес-процесів, командні проєкти	Розвиток стратегічного мислення, ініціативності, здатності до роботи в команді, управлінських навичок
Фінансово-правовий коледж	Партнерська взаємодія з бізнес-середовищем і громадськими організаціями	Бізнес-ігри («Менеджмейкер»), майстер-класи від практиків (SoftServe, ELSA), тренінги з розвитку soft skills	Посилення публічних комунікацій, підвищення підприємницької ініціативності, формування крос-культурних компетентностей
Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету	Залучення студентів до національних та міжнародних освітніх ініціатив	Міжнародна економічна олімпіада, цикл тренінгів із розвитку емоційної компетентності, креативного мислення, соціального підприємництва	Підвищення рівня соціальної активності, розвиток лідерської свідомості, формування навичок підприємництва та критичного мислення
Uczelnia Łazarskiego (Польща)	Курс «Lider w biznesie i administracji»	Вбудованість у професійну підготовку та особистісний розвиток студента, співпраця з бізнесом	Оцінювання впливу, ініціативності, комунікації
Hochschule Bonn-Rhein-Sieg (Німеччина)	Програма «Leadership for Future»	Студентські хаби, співкерівані проєкти з викладачами, старт-апи	Лідерство через сталий розвиток, вплив на громаду
Masaryk University College of Education (Чехія)	Обов'язкові модулі «Комунікація і лідерство»	Мікс інтенсивів, коучингу, симуляцій	Підготовка фахівців до лідерства через практику

Джерело: систематизовано авторами за [11–18]

Таблиця 2

Порівняльний аналіз розвитку лідерських компетентностей у студентів українських та зарубіжних коледжів за ключовими критеріями

Критерій	Українські коледжі	Зарубіжні коледжі
Інституціональність	Часткова (інтегровано в окремі напрями)	Висока (інтегровано в навчальні програми)
Методи впровадження	Події, факультативи, тренінги	Модулі, кейс-навчання, портфоліо, менторство
Оцінювання результатів	Спостереження, участь, неформальні критерії	Формалізовані індикатори, саморефлексія, портфоліо
Фокус	Соціальна дія, самоврядування	Софт скіли, кар'єра, глобальне лідерство
Партнерство	Громади, ГО, ОТГ, мережі випускників коледжів	Бізнес, міські платформи, європроєкти

Джерело: систематизовано авторами за [11–18]

у способах вбудовування лідерства в освітню програму та методиках викладання курсів, спрямованих на формування лідерських компетентностей.

Для аналізу результативності освітніх практик пропонуємо використовувати такі критерії, як когнітивний (знання про лідерство), поведінковий (реалізація навичок), рефлексивний (усвідомлення себе як лідера, свого лідерського потенціалу), ін-

ституційний (вбудованість в управління закладом, освітнім процесом), соціальний (вплив на спільноту). Матриця для оцінювання освітніх курсів та програм розвитку лідерства у майбутніх фахівців за цими критеріями представлена в Таблиці 3.

На основі здійсненого аналізу підходів та стратегій розвитку лідерства в закладах передвищої фахової освіти пропонується авторська трикомпо-

**Оцінювання результативності освітніх практик
з формування лідерських компетентностей студентів коледжів**

Критерій	Опис	Індикатори	Застосування критерію в управлінні
Когнітивний критерій (знання про лідерство)	Визначає рівень обізнаності студентів з ключовими концепціями, теоріями та моделями лідерства	- успішність у виконанні тестових і аналітичних завдань - здатність порівнювати та інтерпретувати стилі лідерства - застосування теорій у власних кейсах	Моніторинг якості освітньої програми; перегляд змісту курсів і тренінгів
Поведінковий критерій (реалізація навичок)	Відображає здатність демонструвати ініціативу, брати відповідальність, впливати на групу	- участь у проєктних командах як лідер - результати групових робіт - активність у самоврядуванні, волонтерстві	Оцінювання практичних компетентностей; вплив на рейтинг та підтримку активних студентів
Рефлексивний критерій (усвідомлення себе як лідера)	Показує здатність до самоаналізу та оцінювання своїх лідерських сильних і слабких сторін	- ведення щоденника/портфоліо - самооцінювання після тренінгів - діагностичні тести	Формування індивідуальних планів розвитку; основа менторських програм
Інституційний критерій (вбудованість в управління закладом та освітнім процесом)	Відображає наскільки формування лідерства інтегроване в політику та культуру закладу освіти	- наявність курсів із лідерства в освітніх програмах - функціонування центрів розвитку лідерства - підтримка ініціатив студентів	Використовується при акредитації, в стратегічних документах та системі якості
Соціальний критерій (вплив на спільноту)	Визначає вплив студентських лідерських ініціатив за межами аудиторії	- реалізовані проєкти зі змінами - співпраця з громадою/бізнесом - участь у міжнародних платформах	Входить до KPI факультетів, кар'єрних центрів; підтримується PR-стратегією та ресурсно забезпечується

Джерело: систематизовано авторами

нентна модель навчального курсу з формування лідерських якостей. Ця модель містить:

- 1) теоретико-аналітичний компонент (ознайомлення з типами лідерства, концепціями, історією);
- 2) практико-діяльнісний компонент (моделювання лідерських ситуацій, проєктна діяльність, старт-апи);
- 3) рефлексивно-дослідницький компонент (самоаналіз, портфоліо, участь в ініціативах).

Прикладом реалізації такої моделі є програма курсу «Лідер і лідерство в бізнесі», розроблена й реалізована в фаховому коледжі Університету «КРОК».

Проведене дослідження надає підстави для формулювання рекомендацій для системи управління закладами передвищої фахової освіти, зокрема:

1. Сприяти впровадженню курсів з лідерства в освітні програми через спеціальні навчальні модулі або інтеграцію лідерських компонентів у вже існуючі дисципліни. Курси мають базуватись на сучасних моделях лідерства (трансформаційне лідерство, стратегічне лідерство, розподілене лідерство тощо), та управлінських підходах, адаптованих до рівня підготовки студентів і потреб ринку праці. Формат таких курсів має бути практико-орієнтованим, з акцентом на кейси, симуляції, розбір реальних управлінських ситуацій.

2. Запроваджувати проєктне навчання, оскільки це одна з найефективніших освітніх практик для формування та розвитку лідерських компетентностей. Участь у реальних або змодельованих проєктах дозволяє студентам приймати рішення, нести відпо-

відальність, співпрацювати в команді, розв'язувати проблеми та презентувати результати.

3. Забезпечувати формування портфоліо лідерського зростання для кожного студента. У межах системи внутрішнього забезпечення якості освіти доцільно впровадити персоналізовані портфоліо розвитку лідерських компетентностей та фіксації власних досягнень (досвід командної роботи, участь у проєктах, тренінгах, конкурсах тощо). Для адміністрації портфоліо може стати підґрунтям для аналітики освітнього середовища, виявлення лідерського потенціалу, мотивації студентів до саморозвитку

4. Залучати стейкхолдерів (випускників, роботодавців, громадських лідерів та ін.) до наставництва (менторства) завдяки їх участі у менторських програмах, гостьових лекціях, спільних проєктах, стажуваннях тощо. Наставництво має стати частиною організаційної культури закладу освіти.

5. Розширювати міждисциплінарні та практико-орієнтовані формати, оскільки лідерські компетентності найкраще розвиваються в умовах взаємодії між різними галузями знань і практик. Тому доцільним є створення міждисциплінарних навчальних курсів, інтенсивів, шкіл лідерства, майстер-класів, де студенти різних спеціальностей працюють разом над розв'язанням комплексних завдань. Така форма навчання моделює реальні ситуації міжпрофесійної співпраці та партнерства й вимагає лідерських дій у змінному, невизначеному середовищі.

Висновки. Формування лідерського потенціалу майбутніх фахівців потребує системного управлін-

ського підходу в закладі освіти, що охоплює як організаційні зміни, так і переосмислення змісту освітніх програм, форм навчання та взаємодії із зовнішніми партнерами. Ефективне формування лідерських компетентностей у студентів можливе за умови поєднання теоретичної підготовки, практичного досвіду, менторства й участі у прийнятті рішень. Складовими управлінської стратегії коледжу щодо розвитку лідерства в майбутніх фахівців є: включення лідерства до стратегічних і операційних цілей закладу, впровадження або оновлення навчальних компонентів (курсів, тренінгів, модулів), сприяння розвитку студентського самоврядування та соціальних ініціатив як лідерської практики; побудова системи наставництва між студентами, викладачами, випускниками; впровадження індикаторів оцінки лідерського зростання у внутрішню систему забезпечення якості. Українські коледжі мають значний потенціал до розвитку таких стратегій, зокрема через врахування кращих зарубіжних та вітчизняних освітніх практик.

Отримані результати дослідження спонукають до подальших розвідок у дослідженні думки науково-педагогічних працівників коледжів щодо використання інструментів формування лідерських компетентностей у студентів як майбутніх фахівців-лідерів.

Бібліографічний список:

1. Закон України «Про фахову передвищу освіту» № 2745-VIII від 23 березня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 21.01.2025)
2. Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія / авт. кол.; за наук. ред. В. Р. Міляєвої ; Київський університет імені Бориса Грінченка.. Київ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021.
3. Ключко А. О. Роль лідерства в освітніх організаціях в умовах організаційних змін. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.19> (дата звернення: 18.01.2025)
4. Komives S. R., Wagner W. Leadership for a Better World: Understanding the Social Change Model of Leadership Development. – San Francisco : Jossey-Bass. URL: https://stophazing.org/wp-content/uploads/2014/11/Komives_compiled.pdf
5. Northouse P. Leadership: Theory and Practice. – Thousand Oaks: SAGE Publications. URL: https://academia.edu/30456341/Book_Leadership_Theory_and_Practice
6. Fullan M. The Moral Imperative of School Leadership. – Thousand Oaks : Corwin Press, 2003. – 104 p.
7. Лідерські якості в професійній діяльності : навч. посіб. / О. Г. Романовський та ін. Харків : НТУ «ХПІ». 2017. 143 с.
8. Нестуля О. О., Нестуля С. І., Кононец Н. В. Дидактика лідерства. Сучасні погляди на формування лідерської компетентності здобувачів вищої освіти : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2021. 591 с.
9. Кошіль О., Спіріна Т. Особливості формування лідерських якостей у студентів в умовах фахового коледжу. *Вісник гуманітарності. Humanitas*, (3), 35–40. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.6>
10. Генеза провідництва в освіті : колективна монографія / за ред. проф. І. Богданова. Київ : Освіта України, 2020. 478 с.
11. Фаховий коледж Університету «КРОК» (м. Київ). URL: <https://www.krok.edu.ua> (дата звернення: 20.01.2025)
12. Економіко-правовий коледж Київського кооперативного інституту бізнесу і права. URL: <https://kkibp.edu.ua/uk/abiturientu/pravila-prijomu/ekonomiko-pravovyi-koledzh> (дата звернення: 20.01.2025)
13. Хмельницький політехнічний фаховий коледж (НУ «Львівська політехніка»). URL: <https://hpk.edu.ua/> (дата звернення: 20.01.2025)
14. Фінансово правовий коледж (ФПК). URL: <https://fpk.in.ua/16-pro-koledzh> (дата звернення: 20.01.2025)
15. Житомирський торговельно-економічний фаховий коледж. URL: <http://www.ztec.com.ua/> (дата звернення: 20.01.2025)
16. Łazarski University. URL: <https://www.lazarski.pl/en> (дата звернення: 22.01.2025)
17. Hochschule Bonn-Rhein-Sieg. URL: <https://www.h-brs.de/en> (дата звернення: 22.01.2025)
18. Masaryk University, Faculty of Education. URL: <https://muni.cz/en/bachelors-and-masters-study-programmes/study-at-faculty-of-education> (дата звернення: 22.01.2025)

References:

1. Zakon Ukrainy "Pro fakhovu peredvyshchu osvitu" (№ 2745-VIII vid 23.03.2023) [Law of Ukraine "On Professional Pre-Higher Education"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
2. Milyaeva, V. R. (Ed.). (2021). Educational Leadership: From Theory to Practice: Monograph. Kyiv; Kryvyi Rih: R. A. Kozlov Publishing House.
3. Klochko, A. O. (2022). The role of leadership in educational organizations under conditions of organizational changes. *Psychology and Pedagogy: Methodology and Problems*, (6), Article 19. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.19>
4. Komives, S. R., & Wagner, W. (2014). *Leadership for a Better World: Understanding the Social Change Model of Leadership Development*. San Francisco: Jossey-Bass.
5. Northouse, P. (2013). *Leadership: Theory and Practice*. Thousand Oaks: Sage Publications.
6. Fullan, M. (2003). *The Moral Imperative of School Leadership*. Thousand Oaks: Corwin Press.
7. Romanovskiy, O. H., et al. (2017). Leadership Qualities in Professional Activity: Textbook. Kharkiv: National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute".
8. Nestulia, O. O., Nestulia, S. I., Kononets, N. V. (2021). *Dydaktyka liderstva. Suchasni pohliady na formuvannia liderstoi kompetentnosti здобувачів вищої освіти* [Didactics of leadership: Modern views on leadership competency formation in higher education students]. Poltava: PUET.
9. Koshil O. & Spirina T. (2023). Osoblyvosti formuvannia lider-skykh yakosteі u studentiv v umovakh fakhovoho koledzhu [Features of leadership development in college students]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 47–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.6>
10. Heneza providnytstva v osviti: kolektyvna monohrafiia / Za red. prof. I. Bohdanova [Genesis of Educational Leadership: Collective monograph / Edited by Prof. I. Bohdanov]. Kyiv: Osvita Ukrainy, 2020. 478 s.
11. KROK University College (Kyiv). (n.d.). Retrieved January 20, 2025, from <https://www.krok.edu.ua>
12. Kyiv Cooperative Institute of Business and Law, Economic and Legal College. (n.d.). Retrieved January 20, 2025, from <https://kkibp.edu.ua/uk/abiturientu/pravila-prijomu/ekonomiko-pravovyi-koledzh>
13. Khmelnytskyi Polytechnic Professional College (Lviv Polytechnic National University). (n.d.). Retrieved January 20, 2025, from <https://hpk.edu.ua/>
14. Financial and Legal College (FPC). (n.d.). Retrieved January 20, 2025, from <https://www.fpk.in.ua/16-pro-koledzh>
15. Zhytomyr Trade and Economic Professional College. (n.d.). Retrieved January 20, 2025, from <http://www.ztec.com.ua/>
16. Łazarski University. (n.d.). Retrieved January 22, 2025, from <https://www.lazarski.pl/en>
17. Hochschule Bonn-Rhein-Sieg. (n.d.). Retrieved January 22, 2025, from <https://www.h-brs.de/en>
18. Masaryk University, Faculty of Education. (n.d.). Retrieved January 22, 2025, from <https://www.muni.cz/en/bachelors-and-masters-study-programmes/study-at-faculty-of-education>